

11.08.2025 nr 25-7

Karmen Joller
Sotsiaalminister
Sotsiaalministeerium
karmen.joller@sm.ee

Diana Ingerainen
Riigikogu liige
Eesti 200 fraktsioon
diana.ingerainen@riigikogu.ee

Koopia:
Anne Randväli (anne.randvali@sm.ee)
Sotsiaalministeerium (info@sm.ee)

Lugupeetud Karmen Joller ja Diana Ingerainen,

Täname teid VATEKi kaasamise eest koalitsioonikõneluste protsessi ja võimaluse eest kaasa rääkida.

VATEK on avalikes huvides tegutsev vaimse tervise valdkonna katusorganisatsioon. Meie sihiks on elanikkonna vaimse tervise ja heaolu edendamine ning ühiskonnas seda soodustavate tingimuste loomisele kaasaaitamine, Eestis vaimse tervise ja heaolu valdkonnas tegutsevate organisatsioonide võrgustiku arendamine ning vaimse tervise ja heaolu poliitika arendamine. Lähtuvalt oma tegevuse eesmärkidest on VATEK kogukonna nimel rääkinud kaasa erinevate valitsuskoalitsioonide programmide koostamisel. Nii esitasime ka Reformierakonna ja Eesti 200 kõnelustele valitsuse moodustamiseks järgmised soovitusel vaimse tervise jätkusuutliku arengu tagamiseks:

Eesti Vaimse Tervise ja Heaolu Koalitsioon VATEK
Registrikood: 80587083

www.vatek.ee
vatek@vatek.ee

Stabiilne, teadlikult suunatud rahastus ja süsteemne lähenemine tagavad vaimse tervise teenuste jätkusuutlikkuse ja järjepidevuse.

1. **Astmeline abi** peab olema toimiv, eriti vajavad süsteemset arendamist vaimse tervise püramiidi alumised astmed – **väheintensiivsed teenused, ennetus ja eneseabi**, mida on seni rahastatud valdavalt projektipõhiselt. Ennetuse korraldamisega tuleb jätkata valdkonnaülese koostööna.
2. **Inimkeskne süsteem** – eri tasandeid hõlmav vaimse tervise abi peab olema igale abivajajale kättesaadav ja tagatud kodukoha lähedal. Vaimse tervise valdkonna arendamisel tuleb lähtuda **elukaareülesusest, pöörates kõrgendatud tähelepanu laste ja noorte vaimsele tervisele ja heaolule**. Probleemilahendus peab olema kaasatud kogu indiviidi ümbritsev süsteem.
3. Vaimse tervise valdkond vajab piisavalt teenuseid igal astmel ja nende pakkumiseks **sobiva kvalifikatsiooniga** inimesi. Täpsustamist vajavad teenuste pakkumiseks nõutavad kvalifikatsioonid ja spetsialistide karjäärimudelid. Selgust vajavad ka raviteekonnad nii patsiendi kui abistaja vaatest.
4. Üha kasvavate vajaduste katmiseks toetame **innovatsiooni** vaimse tervise valdkonnas, vaja on nii tehnoloogia poolt võimestatud teenuseid kui ka uuenduslikke ja tulemuslikke ravi- ja teraapiameetodeid.
5. **Kriisideks valmistumine ja valmisolek** on kõrge prioriteetsusega ehk tagada tuleb vaimse tervise ja psühhosotsiaalse toe korraldamine elanike vaimse vastupanuvõime tugevdamiseks.

Analüüsisime nüüd valminud koalitsioonilepet ja selle rakendamise tegevusprogrammi ning kõrvutasime VATEKi soovitustega.

Vastavalt OECD arvutustele kaotab Eesti riik vaimse tervisega seotud probleemide tõttu aastas 2,8% oma SKTst¹, mis möödunud aasta kalkulatsioonide põhjal moodustas üle 1 miljardi euro. Selle põhjal võib öelda, et vaimse tervise valdkonna süsteemne planeerimine ei ole ainult inimeste vastupidavuse suurendamine ja kannatuste vähendamine, vaid ka riigi majanduse ja julgeoleku küsimus ning võiks seega olla valitsuse prioriteetide seas. Kahjuks sellist kaugemale ulatuvat valdkondadeülest strateegilist visiooni rahva vaimse tervise ja heaolu edendamisele

¹ [Estonia: Country Health Profile 2023](#). OECD, 2023.

[koalitsioonileppes](#) ja [valitsuse tegevusprogrammist](#) ei leia, ehkki tervikuna on vaimset tervist ja heaolu toetavaid ideid ja tegevusi leppes mitmeid.

Võrdlesime koalitsioonilepet ja tegevusprogrammi VATEKi ettepanekutega:

- 1) **Astmelise abi** süsteemset arendamist ja selle jätkusuutliku finantseerimise mudelit vastavalt ["Vaimse tervise astmelise abi tegevuskavale 2024-2027"](#) ei ole kahjuks koalitsioonileppes otseselt mainitud. Küll võib aga pidada astmelise abi süsteemi arendamist toetavaks elemendiks [digikeskkonna](#) loomist eneseabi ja vaimse tervise probleemide korral varajaseks abiks lihtsamate nõustamiste võimaldamiseks (koalitsioonileppes p. 387).
- 2) **Inimkesksus, teenuste kättesaadavus ja kvaliteet** - peame positiivseks koalitsiooni soovi luua mudel, mis võimaldab [tervishoiu- ja sotsiaalteenuste planeerimist, osutamist ja rahastamist ühtsete põhimõtete alusel](#) lähtudes riskirühmadesse kuuluvate inimeste tegelikest vajadustest (p. 365). Teenuste kättesaadavust lahendab osaliselt suurem tähelepanu varasematele ja väheintensiivsematele sekkumistele - tervitame [digikeskkonna](#) loomise ideed (p. 387), aga ka [psühhiaatrite e-konsultatsioonide](#) osakaalu suurendamist (p. 369). Sama probleemi adresseerib loodetavasti ka [heaolutehnoloogiate innovatsiooniprogrammi](#) käivitamine (p. 408). Samas ei adresseeri koalitsioonilepe vaimse tervise spetsialistide nappuse probleemi. Kui eelmine koalitsioon lubas töötada valdkondadeüleselt välja laste ja noorte vaimse tervise parandamise lahendused ning suurendada koolipsühholoogi teenuse kättesaadavust, siis käesolev koalitsioon oma leppes seda enam ei maini.
- 3) **Spetsialistide kvalifikatsioonid ja raviteekonnad** - Ehkki täpsemat plaani ei avaldata, on positiivne koalitsiooni lubadus luua süsteem, mis tagab, et Eestis [koolitatakse tervishoiutöötajaid vastavalt tegelikule vajadusele](#) (leppes ptk 62). Samas ei ole selge, kas see hõlmab ka kliinilisi psühholooge ja psühholoog-nõustajaid, vaimse tervise õdesid. Haridusasutustes lubab koalitsioon alustada tugispetsialistide vajaduse leevendamiseks läbirääkimisi kutse andjatega tugispetsialistide kvalifikatsiooninõuete täpsustamiseks (p. 66 ja 77), samuti plaanitakse sotsiaalvaldkonna spetsialistide kvalifikatsiooni- ja kompetentsimudeleid arendada (p. 409). Puudulik on vaade vaimse tervise spetsialistide kvalifikatsioonide täpsustamise ja ühtlustamise osas. VATEKi hinnangul on oluline määratleda tervishoiu tööjõu kategooriate hulgas ka üldnimetused „psühholoog” ja „terapeut”. Patsientide raviteekondade osas lubab koalitsioon töötada välja [teenusmudelid suure ja kompleksse psüühilise abivajadusega inimestele](#) (p. 407).

- 4) **Vaimse tervise valdkonna innovatsiooni** osas teeb head meelt koalitsiooni lubadus kiirendada uute tõendus põhiste ravimite, tervisetehnoloogiate, meetodite ning - mudelite kasutuselevõttu nii õigusruumi muutmise kui bürokraatia vähendamise abil (p. 372). Tehnoloogilised lahendused aitavad adresseerida astmelise abi mudeli alumisi, peamiselt eneseabi ja ennetamisega seotud tegevusi, uuenduslikud mõjud ravi- ja teraapiameetodid võivad aga päästa elusid. Heaolutehnoloogiate innovatsiooniprogrammi käivitamine võiks samuti aidata selleni jõuda (p. 408).
- 5) **Kriisideks valmistumine ja valmisolek** - heameel on tõdeda, et koalitsioon näeb vaimset tervist ka julgeoleku ja riigikaitse küsimusena - ühiskonna psühholoogilise kaitse tugevdamine on väga oluline, kuid seda nähakse vaid kitsalt sihipärase mõjutustegevuse, valeinfo ja vaenulike narratiivide suhtes (p.6). Äärmiselt oluline on ka selge, arusaadav, proaktiivne riigi ja KOV tasandi kommunikatsioon vältimaks ärevuse võimendamist, ning laiem elanikkonna psühholoogiline ettevalmistus ja valmisolek kriisiolukordadeks. VATEKi hinnangul on koalitsioonileppes puudu ka ulatusliku psühhosotsiaalse kriisiabi pakkumine ja kriisideks valmistumine ning kogukondades vaimse tervise ja psühholoogilise esmaabi oskuste tagamine.

VATEKi hinnangul on vaimse tervise ja heaolu küsimuste käsitlemine **valdkondadeülekena** osa süsteemsest strateegilisest lähenemisest elanikkonna heaolu ja toimetuleku tugevdamisel, mida tagab **stabiilne, teadlikult suunatud rahastus**. Ehkki leppes süsteemset valdkondadeülest lähenemist sh eriti ennetamisele ei leia, on seal olulisi probleemide ennetamisega seotud sätteid - näiteks noortepoliitika huvihariduse ja -tegevuse olulisuse rõhutamine, selleks motiveeritud ja pädevate spetsialistide tagamine, laste- ja noorte harta algatamine (p. 110), laste spordihariduse edendamine, vastava taristu ja keskkonna kujundamine (p. 222), laste liikuvuse ja spordiga tegelemise võimaluste laiendamine koolides (p. 78). Laiemalt lubatakse luua tervislikke eluviise ja head vaimset ning füüsilist tervist toetavat elukeskkonda (ptk 65), kinnitada alkoholi tarvitamise vähendamise arengusuunad ja tegevuskava (p. 385), algatada eelnõu küberkiusamise ennetamiseks ja asjakohaseks sekkumiseks (p. 399) ja lubatakse ellu viia liikumisaktiivsuse tegevuskava (p. 221). Vaimse tervise valdkonna kajastus koalitsioonileppes ja tegevusprogrammis võidaks oluliselt sellest, kui kõik vaimse tervise probleemide ennetusega seotud plaanid oleks selgelt markeeritud valdkondade ülese strateegilise ennetuse osadena - nii saaksid need kaalu ja tähendust juurde.

Tegevusprogrammis ilmestab vaimset tervist ja elanikkonna heaolu puudutavate lubaduste ja tegevuste valdkondadeülesust asjaolu, et nende eest vastutajate seas pole mitte ainult sotsiaalminister, vaid ka justiits- ja digiminister, riigisekretär, kaitseminister, kultuuriminister ning haridus- ja teadusminister. Tegevusprogramm on muidu kasutajasõbralik, kuid teeme VATEKi poolt ettepaneku lisada vaimne tervis ja heaolu ka valdkondade otsimootorisse, sidudes sellega kõik inimeste vaimset tervist toetavad tegevused. See aitab ka valitsusel endal vaimset tervist ja selle valdkondadeülesust mõtestada ning strateegilisemalt planeerida.

Kokkuvõttes tõdeme, et ühelt poolt saab tunnustada valitsuskoalitsiooni põhjalikkust ja tänada kaasamise eest. Teisalt on põhjalikkuse varjukülg tegevuste killustatus ning puudub süsteemne strateegiline vaade vaimse tervise edendamisele. Tänu tegevusprogrammile on edaspidi põhjalikum võimalus jälgida koalitsiooni tööd vaimse tervise edendamisel.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Anneli Vares
tegevjuht, juhatuse liige
Eesti Vaimse Tervise ja Heaolu Koalitsioon VATEK